

Naturvernforbundet i Orklaregionen

Fannrem, 30.11.2021

Krav om omgjøring av konsesjon for Gangåsvatnet og innkalling til konsesjonsbehandling for Våvatnet og Skjenald kraftverk.

Vi viser til befaringsrapport den 7. september 2021 som gjaldt krav om omgjøring av konsesjonen for Gangåsvatnet, og krav om innkalling til konsesjonsbehandling for Våvatnet og Skjenaldelva kraftverk med frist til 01.12.2021 med å komme med uttalelse.

Naturvernforbundet i Orklaregionen og Naturvernforbundet i Trøndelag mener tiden er overmoden for en revisjon av konsesjonsbestemmelsene for Gangåsvatnet samt å sørge for at hele vassdraget, fra Våvatnet til Skjenaldelvas utløp, får reguleringsbestemmelser for å oppnå god miljøtilstand. Nasjonalt og internasjonalt lovverk er innrettet slik at aktsomhetsplikten og bærekraftmålene skal tas hensyn til ved bruk av felles naturressurser. I en tid med sterkt økende fokus på klima og naturkrise kan ikke Norge være bekjent av å ha konsesjoner basert på Vassdragsloven av 1887.

Vi sier oss enig med Statsforvalteren som i sin uttalelse peker på at kraftsektoren er den eneste som hittil har sluppet unna radikale fornyelser av miljøvilkår. Annen industri er langt strengere regulert og mer oppdatert i forhold til gjeldende miljøreguleringer.

Svorkmyran naturreservat

Det er særdeles viktig å sørge for en bærekraftig forvaltning av Gangåsvatnet. Særlig viktig er en sunn forvaltning av alt biologisk mangfold i det allerede pressede Svorkmyran naturreservat. I og rundt Gangåsvatnet er det mange andre hensyn å ivareta, som å sikre fiskemuligheter, bading, turistattraksjoner og å forhindre skade på avlinger og privat eiendom ved flom. Grunneiere, gårdbrukere, hytteeiere, friluftsfolk, fiskere og campingplass med turister vil dra nytte av strammere reguleringskrav.

Svorkmyran naturreservat er viktig for alle naturinteresserte, og viktig for samfunnet generelt, da et bredt arts mangfold med stor variasjon, har tilhold i området. Det er ønskelig å gi disse artene best mulig levevilkår i fremtiden. Engasjementet for å ta vare på lokale nærmiljø, vern og beskyttelse av natur øker blant befolkningen. Denne innsjøen er viktig for mange i nærmiljøet.

Det hører med at utløpet av Hyllbekken har mange av de samme kvalitetene som naturreservatet i Svorkmyran, inkludert våtmarksområde og en 500 meter lang meanderende bekk.

Oversvømmelser og inntørking er et problem som gjentar seg, og skaper frustrasjon og bekymring blant oppsittere. Vannstanden er langt over HRV og debatteres på sosiale medier også i det dette skrives.

Mye kan skyldes at variasjonen i reguleringshøyden på 3 meter er for stor. Med erfaringene fra de senere årene kan det virke som det sårbare naturreservatet ikke har et tilstrekkelig vern i dagens

reguleringsbestemmelser. Særlig skadelig blir det når vannstanden hevdes å ligge over HRV i perioder av hekkesesongen. Det får dramatiske følger for fuglenes reproduksjon.

Må ivare flere hensyn

I regulantens perspektiv vil det å tjene penger være den viktigste interessen å ivareta. Denne interessen kan påvirkes ved en revisjon som medfører lavere reguleringsgrad og lavere økonomisk gevinst.

Vi erkjenner at produksjon av grønn kraft er et viktig bidrag til omstillingen kloden står oppe i. Men det hører med at tap av natur og biologisk mangfold er en utfordring FN sidestiller med det klimautfordringen. Derfor utfordrer vi NVE til å se samfunnsinteressene i hele sin bredde i dette konsesjonsspørsmålet. Det må stilles krav som balanserer ulike hensyn mot hverandre.

Å frede en naturbiotop gjøres spesielt med tanke på dyr, vegetasjon og nærmiljø. Målet er å få området til å leve uten forstyrrelser, slik at artsmangfoldet kan opprettholdes og den naturlige vegetasjonen kan gro i fred uten stor menneskelig påvirkning. Når man ser utviklingen for livet i Svorkmyran naturreservat er det tydelig at ikke fredningen har hatt ønsket effekt.

Det er registrert 150 ulike fuglearter i verneområdet, der 40 av dem er vannfuglearter. I 1996 var bare 26 av vannfuglartene registrert hekkende/sannsynlig hekkende. Nyere tellinger viser at tallet fortsatt går nedover. Fuglelivet i reservatet er i dramatisk negativ utvikling både i antall individer og antall arter. Når nesten halvparten av artene er forsvunnet er det et signal om at reguleringen ikke ivaretar naturinteressene godt nok.

Beverhytta i Svorka ble tørrlagt sommeren 2018 på grunn av lav vannstand i naturreservatet. Inngangen som skal ligge langt under vannlinja, lå eksponert over vannflata. Beveren er særlig utsatt ved lav vannstand.

Beveren er en karakterart i Orkland. Det var i dette vassdraget Christian Thams satte ut bever i 1926 og 1928 etter at den var utdødd i hele Skandinavia med unntak av en bestand ved Arendal. Minister Thams iverksatte også byggingen av Skjenald kraftverk som ble satt i drift i 1906. Han var levende opptatt av å natur og startet i sin tid det som kan sies å være Norges første nasjonalpark i Songlia.

Konsesjonen bryter med annet lovverk

Et naturreservat er underlagt strenge regler som skal ivareta naturverdier i et avgrenset verneområde. Dette er viktig for å sikre en bærekraftig utvikling, samt ivareta naturmangfoldet. Man skal være varsom med påvirkning av reservatet etter som mange av artene er svært følsomme for ytre påkjenninger. Endringer av vannstanden er med på å forstyrre og skade livet i naturreservatet. Et typisk eksempel er at hekkeområder for fugl blir oversvømt, men for lav vannstand kan også være skadelig for planter og dyr.

I naturreservatets bestemmelser står det formulert i klartekst at «all vegetasjon på land og i vann er fredet mot enhver form for ødeleggelse» Det er også formulert at «alt vilt, herunder deres bo, er fredet for enhver form for skade, ødeleggelse og unødig forstyrning».

Stokkhaugen hytteforening, Gangåsvatnet fiskelag, grunneiere, Orklavassdraget vannområde og andre brukere uttrykker sterkt behov for revidering av reguleringshøydene i Gangåsvatnet. Konsesjonen fra 1922, som ligger til grunn for dagens høyeste vannstand, virker destruktiv og skaper interessekonflikter. Konsesjonen strider mot naturvernloven og verneforskriftene for Svorkmyran naturreservat.

Det bør utarbeides en løsning slik at Gangåsvatnet og tilliggende områder til enhver tid kan opprettholde sin funksjon. Den må søke å tilfredsstille alle parter. Løsningen må av den grunn være så robust at det ikke forekommer hendelser som virker destruktivt på innsjøen, det biologiske mangfoldet eller miljøet rundt.

En viktig faktor er oversvømmelsesfaren. Bachelorstudenter ved NTNU konkluderte i sin rapport (TBYG 3021) i 2019 at det mest effektive bidraget er å revidere konsesjonsloven om høyeste vannhøyde til en mer fornuftig høyde.

Den nesten 100 år gamle konsesjonen som ble gitt etter vassdragsloven av 1887, er utdatert. Store endringer har skjedd på 100 år, ikke minst gjelder det synet på natur og miljøverdier som blir stadig mer sentrale i folks bevissthet. Tiden er overmoden for å ta naturmangfoldloven inn i vurderingskriteriene.

Tørrleggingen av Svorkmyran Naturreservat i 2018 var også et brudd på verneforskriften som nedlegger forbud mot tørrlegging. Dette førte til anmeldelse til politiet.

Skader verdifulle våtmarker

Det er hevet over enhver tvil at reguleringen av Gangåsvatnet er den klart største utfordringen for det biologiske mangfoldet i naturreservatet. I forskning og litteratur om vatnet finner vi ingen andre kilder til vesentlige negative påvirkninger. Menneskelig ferdsel, giftforurensing, avrenning fra landbruk, veisalt og predasjon fra rovdyr har vært diskutert uten å finne beviser for påført skade av nevneverdig omfang.

Våtmarksområder er generelt en truet biotop mange steder i verden. Denne naturtypen blir ofte omtalt som biologiske supersystemer. Dette fordi våtmarksområdene bidrar til blant annet lagring av karbon, rensing av luft og rensing av vann. I tillegg produserer de mengder av mat for både fisk og fugl. Mange av Norges rødlistede vekster holder også til i slike biotoper.

Det kan være interessant å se hvordan man regulerer innsjøer som ligner på Gangåsvatnet:

Tyrifjorden har flere vernede våtmarksområder. Her er reguleringshøyden satt til en meter nettopp av hensyn til våtmarksområdene.

Snåsavatnet har vernede våtmarksområder og rik natur. Her er reguleringshøyden på 1,4 meter.

Øyeren er regulert med ganske stor variasjon i vannstand, men der er det satt strenge regler for vannstanden i sommerhalvåret når deltaet yrer av liv og er på sitt mest sårbare.

Forskjellene på laveste og høyeste reguleringshøyde (3 meter) for Gangåsvatnet er for stor til å oppnå en fornuftig forvaltning av Svorkmyran naturreservat. Naturvernforbundet vil på det sterkeste

anbefale å redusere forskjellen på LRV og HRV. Det må i tillegg innføres særskilte og strenge føringer for kjøringen av kraftverkene i hekketiden fra mai til medio juli, slik det er gjort i Øyeren.

I og med at Svorkmyran naturvernområde åpenbart er sterkt påvirket av reguleringen, krever Naturvernforbundet at det innføres standard naturforvaltningsvilkår.

Hvis vassdragsloven fra 1887 begrenser NVEs handlingsrom, stiller vi oss fullt og helt bak Statsforvalteren kommentar: «Hvis et gammelt sett regler står i vegen for det som oppfattes som rimelig ut fra gjeldende internasjonalt og nasjonalt regelverk, vannforskriften og naturmangfoldloven, må vassdragsmyndigheten ta i bruk de verktøy som trengs for å få dette inn i moderne rammer.»

Uheldig regulering av Våvatnet

Våvatnet bør få lavere HRV og høyere LRV enn det som gjelder nå. I dag er høyeste regulerte vannstand så høy at den tilstøtende myra (særlig langs Fv-714) vaskes ut under ugunstige forhold med vind og høye bølger. Utvaskingen fører til at vatnet blir misfarget og får en tilstand som omtales som en «brun grøt». Dette er uheldig av flere årsaker ettersom bunndyr i strandsona blir tildekket og dermed redusert i både mengde og artsmangfold. Dessuten er Våvatnet også reserve vannkilde for Orkland kommune noe som forutsetter at det skal være god kvalitet på vatnet. Når myra vaskes ut og endrer vannkvaliteten blir siktedypet også lavere, noe som generelt vil redusere produksjonsgrunnlaget for fisk og dens byttedyr samt ta livet av bunndyr og undervannsvegetasjon.

Når vannstanden senkes til laveste nivå (LRV) vil det være svært skadelig for store krepsdyr som marflo, snegl og store insektlarver. Disse bunndyrene er en viktig næringskilde for fisken. Hvis marflolarvene blir liggende på tørt land dør de. Sist Våvatnet ble kraftig tappet ned for å utføre reparasjoner på demningen, var det klare indikasjoner på at det gikk ut over kvaliteten på fisken. Derfor må det settes en nedre grense for nedtapping av Våvatnet slik at skaden reduseres betraktelig.

Våvatnet har vært kjent som et godt fiskevann. Kvaliteten på fisken er fin, noe som kan tilskrives lav temperatur på vatnet og relativt gode gyteforhold. Det er forholdsvis få hytter rundt vatnet, men det er langt flere som har båt liggende for fiske og rekreasjon. Over tid er det observert at det blir gradvis mer hvit fisk (ørret) og mindre røye. Dette er en indikasjon på endret balanse i vannet.

Under prøvefiske fant forsker Rune Knudsen eksemplarer av en svært sjelden underart av røye (D-morf). Den lever på store dyp i Våvatnet. Det skal være snakk om en dvergform av røye som har tilpasset seg livsvilkårene i dette vannet helt siden isen trakk seg tilbake. Dette er svært interessante funn som det blir forsket videre på. Rune Knudsen håper å ha tilegnet seg mer kunnskap om dvergrøya i løpet av et par måneder.

Elva Songa går fra Våvatnet via Songsjøen, som er et typisk røyevann, til Gangåsvatnet. Det er grunn til å anta at Songa er en viktig gyteelv for ørreten i Gangåsvatnet. Dette bør undersøkes nærmere gjennom et forskningsprosjekt. Reguleringen av vannmengde fra Våvatnet bør uansett ta hensyn til livet nedstrøms og sikre gode oppvekstvilkår for ungfisken i elva.

Fisket i Gangåsvatnet

Fisken i Gangåsvatnet har næringsinteresse for grunneierne gjennom salg av fiskekort og utleie av rom og campingplass for tilreisende. På vinteren er det en betydelig tilstrømming av svenske turister som driver isfiske. Bukta ovenfor Osbrua er særlig attraktiv for isfiske.

I den vestlige delen av Gangåsvatnet ligger Svorkmyran naturreservat med sitt rike fugle- og dyreliv, som omtalt i tidligere kapittel. Gangåsvatnet er viktig som rekreasjonsområde for hytteeiere og beboere på campingplassen. Fisket er en viktig del av rekreasjonen.

Fra tid til annen må det utføres vedlikehold og anleggsarbeid på kraftverket, noe som medfører nedtapping. Slikt arbeid skal utføres sommeren 2022. I den forbindelse må det stilles krav om tiltak for å unngå å tappe ned hele innsjøen. Fra gammelt av lå det en demning av tre ved Osbrua. Demningen bidro til å holde en akseptabel minstevannstand. Vi krever at denne demningen gjenskapes i forbindelse med arbeidene. Det må også stilles krav om at anleggsarbeidet starter etter at hekkesesongen er over.

Det er oppsiktsvekkende at Skjenaldelva står uten den beskyttelse reguleringsvilkår gir livet i elva. Som oppvekstområde for laks, sjørørret og ål, er elva av stor betydning for truede arter. Det er svært viktig at vannstanden ikke varierer så mye at yngelen blir liggende på tørt land eller i små dammer der de blir gjenstand for predasjon av fugler. Særlig viktig er reguleringen på vinteren. Ved tapping av varmt vann blir isleggingen i elva dårlig. Man risikerer at yngel dør når den blir innestengt i små dammer som kan bunnfryse ved endra vannstand.

Naturvernforbundet i Orklaregionen støtter Statsforvalterens bekymring for fremtiden til ålen som har gått dramatisk tilbake. Elva har historisk vært en god elv for sjørørret, men den er i sterk tilbakegang. Nå er også laksen kommet på rødlista som nær truet (NT). Trondheimsfjorden er løftet frem som en nasjonal laksefjord og det legges stor vekt på bærekraftig forvaltning av laksen i elver som Gaula og Orkla der regulanten er pålagt krav til vannføring. Derfor blir det enda mer uforståelig at den samme arten ikke skal ha tilsvarende vern i Skjenaldelva.

For å beskytte truede arter i Skjenaldelva krever Naturvernforbundet at det blir innført krav om miljøbasert vannføring får i hindre vannstandsendringer i forbindelse med kjøring av kraftverket. Det må også settes krav om minstevannsføring.

Mangler tillit til regulanten

Ved NVEs befarings ble det informert om at regulanten, i dette tilfellet Bekk og Strøm AS, har pålagt seg selv rammer som skal gi tilstrekkelig vannføring i Skjenaldelva. Naturvernforbundet reiser tvil om dette kan være en pålitelig måte å sikre livsvilkårene for mangfoldet av liv i elva. Rammene er interne og umulig å kontrollere. Vi må spørre hva selvpålagte reguleringsvilkår er verdt hvis kraftverket skifter eier eller bytter regulant? Dessuten er det en åpenbar risiko for at regulanten kommer i en vanskelig skvis mellom hensynet til naturinteressene og eiernes krav til inntjening. I slike situasjoner frykter vi at naturverdiene taper. En uheldig nedtapping av vannstanden vinterstid er nok til å slå ut deler av årets yngelproduksjon og gjør ubotelig skade. Strenge reguleringsvilkår er derfor påkrevet.

I Orkland har befolkningen dårlige erfaringer med Bekk og Strøm som regulant. Selskapet hadde også ansvaret for reguleringen av Mjovatnet og Sika-vassdraget. Dette var det eneste vassdraget i Orkdal

kommune med en bestand av elvemusling. Arten er på rødlisten og har vært i så sterk tilbakegang i Norge at man har bygget et oppdrettsanlegg i Austevoll for å redde den fra å dø ut i mange vassdrag.

Våren 2018 tømte Bekk og Strøm magasinet i Mjovatnet. Påfølgende tørke førte til at vannstanden var svært lav gjennom hele sommeren. Hytteeiere og andre brukere av Mjovatnet/Byavatnet fikk ikke ut båtene sine, storlomen som har hekket årvisst forsvant og tilstanden var uholdbar for alt liv i og rundt vatnet. Verst gikk det ut over elvemuslingen i og med at bekken ble tilført svært lite vann. Bare en tynn stråle rant ut fra demningen. Lite vanntilførsel førte til algevekst og lite oksygen i bekken med alvorlige konsekvenser for livet i bekken.

I ettertid har vi funnet uvanlig mange døde skjell og forekomstene av elvemuslingen er sterkt redusert på strekninger i bekken. Det blir sannsynligvis nødvendig å sette i gang oppdrett for å redde bestanden av denne arten, noe som er en kostbar operasjon.

Bekk og Strøm kom aldri ut med informasjon om årsaken til nedtappingen, men det ble etter hvert kjent at hendelsen skyldes menneskelig svikt som vanskelig kan forsvares. Grunneiere og hytteeiere fikk verken informasjon eller beklagelse. Det ville vært på sin plass at Bekk og Strøm tok kostnadene med å utarbeide en tilstandsrapport om konsekvensene av hendelsen. Tilliten til Bekk og Strøm er svært lav etter denne hendelsen og ikke minst den totale tausheten i etterkant.

Etter påtrykk fra omgivelsene installerte Bekk og Strøm instrumenter for løpende måling av vannstanden og registrere hvor mye oppstuvningen av vann utgjør i Gangåsvatnet. Denne måleren gir informasjon i sanntid, men oppsittere og brukere av vatnet ble etter kort tid utestengt fra denne informasjonen. Denne type hemmelighold av informasjon svekker regulantens troverdighet. Manglende vilje til å ta ansvar for skader de påfører, har bidratt til at Bekk og Strøm har generell lav tillit og troverdighet hos lokalbefolkningen. Det finnes altså flere gode grunner til at oppsittere ikke stoler på Bekk og Strøms lovnader om selvpålagt minstevannføring i Skjenaldelva. Av den grunn er det påkrevet at livet i denne elva beskyttes gjennom konsesjon og reguleringsvilkår.

Kjetil Kroksæter

Styremedlem i Naturvernforbundet i Orklaregionen

kkroks@hotmail.no

95198756

Magne Vågsland

Leder i Naturvernforbundet i Trøndelag

magne.vaagsland@pens.no

